

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСІВ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Ткачук С.В., к.е.н., НУХТ

Ретроспективний аналіз та огляд сучасних теоретичних трактувань процесів відтворення і його особливостей дозволяє констатувати певну послідовність розвитку наукових поглядів на теорію відтворення: від становлення та формування класичної теорії відтворення – через теорію зростання – до теорії економічного розвитку, який характеризується поєднанням інвестицій з інноваціями. Теоретичне розроблення відтворювальних процесів призвело до становлення теорій економічного зростання та розвитку. Процеси відтворення незаперечно пов'язуються з економічним розвитком, з прогресивними змінами.

Відтворення – це безперервне відновлення процесу виробництва товарів, послуг та духовних благ, на основі якого здійснюється відтворення всіх елементів економічної системи. Відтворення характеризується різними типами: просте і розширене (екстенсивне, інтенсивне, детенсивне), а також різними формами (фондоємна, фондозберігаюча, нейтральна, всебічна). Для ринкової економіки характерною є переважно інтенсивна форма розширеного відтворення. Процеси відтворення в ринковій економіці мають ряд відмінних характеристик за такими ознаками: мета, форма власності, вид планування відтворювальних процесів, тип відтворення, масштабність, форма розширеного відтворення, врахування дії економічних законів, організація управління процесами відтворення, джерела інвестування, оцінка результативності процесів відтворення. Процеси відтворення слід характеризувати за їх масштабністю, виділяючи при цьому "ширину" відтворення (охоплення процесами відтворення усіх елементів економічної системи) та "глибину" (відтворення на інноваційній основі з переважанням техніко-технологічного оновлення тощо). Для процесу відтворення характерні такі детермінанти як безперервність та циклічність, а також поєднання процесної та еволюційної складових. Сучасний стан розвитку не пов'язаний із стрімким зростанням органічної будови капіталу, а потреба є в якісному, інноваційному оновленні засобів виробництва.

Основні засоби як засоби праці і частина засобів виробництва входять структурно до елементу економічної системи "продуктивні сили" і, відповідно, підлягають відтворенню. Будучи елементом системи відтворення, основні засоби в процесі свого функціонування забезпечують відтворення інших елементів економічної системи і, насамперед, засобів виробництва, в цій ролі вони виступають як суб'єкт відтворення. Основні засоби одночасно самі підлягають відтворенню, тобто є об'єктом даного процесу. Роль загального відтворювального процесу в забезпеченні відтворення основних засобів виявляється в наступному: без загального процесу відтворення не можливе і відтворення основних засобів, оскільки вони не функціонуватимуть без інших складових продуктивних сил; процеси відтворення усіх елементів економічної системи та їх складових (зокрема науки, інформації тощо) забезпечують відтворення основних засобів на

інноваційній основі. Тобто сам хід відтворювального процесу забезпечує і кількісне, і якісне відтворення основних засобів.

Специфіку відтворення основних засобів визначають ознаки їх функціонування: тривалість, визначення терміну тривалості, відшкодування вартості, збереження натуральної форми та продуктивних характеристик, форми та джерела відновлення. Особливістю зношування основних засобів є наявність різних видів зносу: фізичного та морального (першого та другого роду кожний). Поряд з такими традиційними формами відновлення як ремонт, заміна та модернізація сьогодні активніше використовується модифікація та реінжинірингові операції, які викликані необхідністю організаційних змін залежно від стратегічних намірів підприємства та його життєвого циклу.

Відтворення основних засобів – це циклічний безперервний процес кругообороту (повторення) основних засобів, під час якого вони змінюють форму, підлягають фізичному та моральному зносу, поступово відшкодовують свою вартість та відроджуються в певних кількісних та якісних пропорціях на новій основі як власником основних засобів, так і їх виробником.